

ЧИННИК ЗАГРОЗ І НЕБЕЗПЕК У МІЖНАРОДНОМУ ТУРИЗМІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА В'ЇЗНІ ТУРИСТИЧНІ ПОТОКИ

У статті, на статистичних показниках UNWTO, досліджений вплив чинника загроз і небезпек на міжнародні туристичні прибуття за окремими країнами та загалом у світі. Встановлено, що терористичні акти, військові конфлікти, пандемії, природні катаклізми негативно впливали на зміну в рядах динаміки міжнародних туристичних прибуттів. З'ясовано які з-поміж таких подій мали локальний, регіональний та глобальний характер.

Ключові слова: ринок міжнародного туризму, туристичні прибуття, чинники туризму, загрози і небезпеки, ряди динаміки.

Abstract:

Oleksandr KOROL. THE FACTOR OF THREATS AND DANGERS IN INTERNATIONAL TOURISM AND ITS INFLUENCE ON INBOUND TOURISM FLOWS

The article examines the influence of the factor of threats and dangers on international tourist arrivals for particular countries and for the world in general. In particular, the influence of this factor on changes in the dynamics of international tourist arrivals, which were observed due to significant negative growth to the previous year, was revealed. It was established which events that had the nature of a threat or danger, influenced these changes, and also clarified which of these events had a local, regional and global nature.

The study is based on the methodological principles of induction using methods of mathematical statistics, in particular the analysis of time series. It is assumed that the events that had the character of a threat or danger manifested themselves in the time series due to significant negative increases in international tourist arrivals recorded until the previous year. The study is based on the statistical indicators of accounting for inbound tourist flows proposed by the UNWTO – international tourist arrivals. Statistical data are also taken from UNWTO sources.

It has been established that the factor of threats and dangers affects international tourism through terrorist acts, military conflicts, pandemics, and natural disasters. It is confirmed that these events manifest themselves in the time series of international tourism arrivals due to significant negative increases compared to the previous year.

Among the terrorist threats, the terrorist attack of September 11, 2001 was the most extensive in terms of consequences for international tourism. The USA suffered the most from these events, which in 2003 compared to the millennium, lost 20% of international tourists. The war in Iraq in 2003 also had a negative impact on inbound tourist flows to the USA. Although the terrorist attacks took place in the United States, they were related to air passenger transport, which is the leading international tourism. Because of this, the terrorist attack of September 11, 2001 had global consequences. For example, in Australia after the terrorist attacks of September 2001 a three-year trend with barely noticeable negative dynamics emerged, and the second Australian airline "Ansett" went bankrupt.

The factors of threats and dangers, which had the character of a military conflict, had a significant impact on the international tourism of Ukraine. Initially, it had a local significance, in particular, in 2014, after the annexation of Crimea and the beginning of Russia's military aggression in Donbas, the number of international tourists in Ukraine decreased to 12.7 million, which was half as much as compared to the previous year. In 2022, after Russia's full-scale invasion to Ukraine, this factor began to affect international tourism at the regional level. At that time, international tourist flows to Ukraine decreased by 45% and reached a minimum of 2.173 million arrivals, which was less than 9% of the number of international tourists who visited Ukraine in 2013.

Atypical pneumonia (SARS) had regional impact on the dynamics of international tourism in 2003. The Asia-Pacific region was most affected by it, where the number of arrivals decreased by 9%; and Southeast Asia, from where the epidemic spread, showed a double-digit negative growth (-13.7%). COVID-19 has caused a global, unprecedented decline in international tourism across all tourist regions of the world, due to lockdowns and restrictions on international travel. According to the UNWTO, in 2020 the number of international tourists decreased by 72% compared to 2019. This led to huge economic losses in the tourism industry.

Threats and dangers in international tourism also have a natural origin. In particular, the reduction of international tourist arrivals to Turkey by 23% was associated with the devastating 7.7-magnitude earthquake that occurred on August 17, 1999 near the shores of the Sea of Marmara. Due to the earthquake of December 26, 2004 in the Indian Ocean, the west coast of Thailand was covered by a tsunami, which particularly affected the popular tourist island of Phuket. For 1996-2008 the dynamics of international tourism in the Bahamas, in addition to the reduction due to the September 2001 terrorist attacks in the United States, depended on such natural catastrophic phenomena as hurricanes.

Key words: international tourism market, tourist arrivals, tourism factor, threats and dangers, time series.

Постановка науково-практичної проблеми, актуальність, новизна дослідження. Міжнародний туризм посідає вагоме місце в зовнішньоекономічних зв'язках багатьох країн і має велике значення для їхнього торговель-

ного балансу. Цей вплив прямо пропорційний кількості туристів та їхнім грошовим видаткам. Тому одним із основних напрямків дослідження міжнародного туризму є статистична оцінка динаміки кількості прибуттів і чинників, від

яких вона залежить. Поруч із чинниками, які визначають тренд, на динаміку міжнародних туристичних прибуттів впливають чинники, які значно відхиляють фактичну кількість прибуттів від трендових значень. Більшість з-поміж тих, що спричиняють помітні негативні відхилення, мають характер загроз і небезпек.

Терористичні акти, військові конфлікти та пандемії – ключові події які впливали на міжнародний туризм у світі в 21 ст. Вони стали значними глобальними викликами, які кардинально змінили поведінку туристів і функціонування туристичної індустрії. Ці події вплинули на соціальні, економічні та культурні аспекти туризму, спричинивши скорочення міжнародних подорожей, зміну напрямків і зростання популярності внутрішнього туризму. COVID-19 став причиною безпрецедентних заходів: закриття кордонів, локдаунів та обмежень на міжнародні поїздки. За даними UNWTO (Всесвітня туристична організація), у 2020 році кількість міжнародних туристів зменшилася на 72% порівняно з 2019 роком. Це призвело до значних економічних втрат у галузі туризму.

Відбулася зміна моделей подорожей. Зросла популярність подорожей до менш людних і більш природних місць. Багато туристів обирали місцеві або регіональні маршрути через страх перед зараженням. Віртуальні тури, онлайн-бронювання та цифрові сервіси стали невід’ємною частиною туристичного ринку.

Геополітична нестабільність була іншим викликом перед міжнародним туризмом. Війни та конфлікти, наприклад, війна в Україні, створюють ризики для туристів і змушують міжнародні авіакомпанії, туроператорів змінювати маршрути та зупиняти операції в зонах конфлікту. Відбувався перерозподіл туристичних потоків. Регіони, що межують із зонами конфлікту, зазнають значного скорочення туристичних потоків. Наприклад, війна в Україні вплинула на туризм у Східній Європі, але водночас сприяла перерозподілу туристичних потоків до інших регіонів Європи.

Оскільки міжнародний туризм сформувався після II світової війни, то він вперше зіткнувся з дією чинника загроз і небезпек, що мав настільки масштабний вплив. Зважаючи на це, актуальним є дослідження того, як такі негативні події відображалися в статистиці міжнародних туристичних потоків; як можна поділити ці загрози та небезпеки за характером негативного впливу, які з них мали локальний, а які регіональний чи глобальний вплив; з’ясування наскільки міжнародний туризм був стійким і як швидко відновлювався.

Аналіз останніх досліджень і публіка-

цій. Серед робіт присвячених, міжнародному туризму можна виділити праці О.Д. Короля (2018), Л.П. Кондрацької (2019), Н.А. Дехтяра (2021). У цих роботах охарактеризовані основні поняття міжнародного туризму, проаналізована географія туристського попиту за регіонами світу, окрема увага приділена Україні. Розвиток туризму та вплив на нього геополітичних чинників в різні часи досліджувались та висвітлені у працях провідних закордонних та вітчизняних вчених. Зокрема, першою, хто звернув увагу на геополітичні чинники розвитку туризму є професорка політології університету штату Канзас Лінда Ріхтер (1983). Геополітичні аспекти розвитку туризму мають відображення у дослідженнях П. Бернса та М. Новеллі (2006), К.Вебстера та С. Іванова (2014). Вплив тероризму на туристичний попит вивчається в роботі Дж. Арана та К. Леона (2008). Аналіз впливу COVID-19 на туризм та порівняння з наслідками попередніх епідеміями на туризм здійснені Гюсслінгом та ін. (2020); вплив пандемії на світову кількість туристів оцінюють Янг та ін. (2020). У дослідженнях Л. Бондаренко (2016), І. Гурської та З. Герасимів (2019), А. Парфіненко (2015) висвітлено розвиток туризму в Україні в умовах геополітичної нестабільності. У працях Зейд А. Кассухи (2019), А. Романової наведено шляхи виходу із кризи туристичної індустрії у післявоєнний час (2018).

Мета, завдання та методи дослідження.

Мета дослідження полягає у визначенні чинників загроз і небезпек, що впливають на міжнародний туризм, їхньому аналізі за характером і масштабом впливу. Це передбачає розв’язання таких завдань:

- виявлення впливу чинника загроз і небезпек через зміни в рядах динаміки іноземних туристичних прибуттів, які мали невідповідний характер;
- встановлення які саме події, що мали характер загрози чи небезпеки, вплинули на ці зміни;
- розроблення типології та класифікації загроз і небезпек за характером та масштабами негативного впливу на міжнародний туризм.

Дослідження побудоване на методичних засадах індукції з використанням методів математичної статистики, зокрема аналізу рядів динаміки. Припускається, що події, які мали характер загрози чи небезпеки, проявляли себе в рядах динаміки через значні від’ємні прирости іноземних туристичних прибуттів, що фіксувалися до попереднього року. Дослідження побудоване на статистичних показниках обліку в’їзних туристичних потоків, запропонованих UNWTO – іноземних туристичних прибуттях. Статистичні данні теж взяті із джерел UNWTO.

Виклад результатів дослідження. Чинник загроз і небезпек, за період, що досліджується, істотно впливав на міжнародний туризм глобально, регіонально та локально в окремих країнах призначення.

За 1996-2023 рр. кількість міжнародних туристичних прибуттів у світі зросла у 2,3 разу, від'ємні щорічні прирости за ці роки спосте-

рігалися лише у 2001 р., 2003 р., 2009 р. і 2020 р. (див. табл. 1). Немає сумнівів, що у 2009 році скорочення загальносвітових прибуттів більш ніж на 4% спричинила світова фінансово-економічна криза. Однак, три інших випадки пов'язані з чинником загроз і небезпек, що мали різний характер [19].

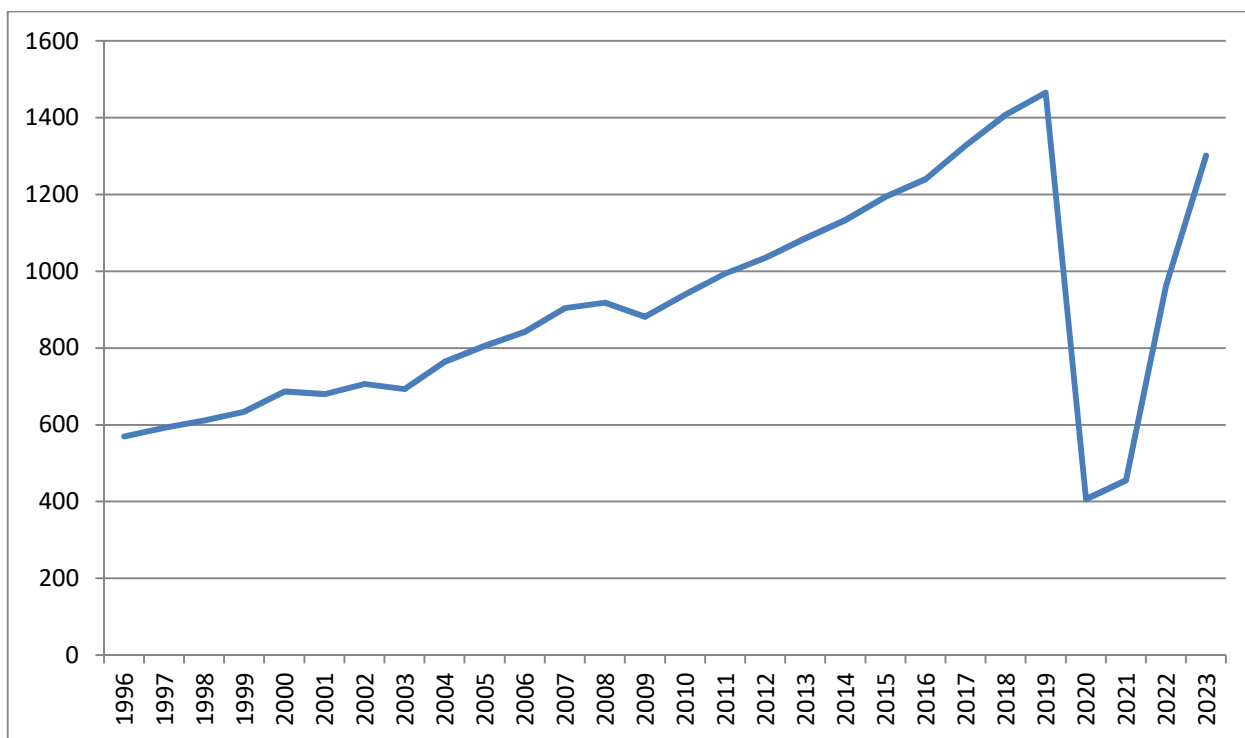
Таблиця 1

Динаміка та щорічні прирости міжнародних туристичних прибуттів

Роки	Світ всього	
	Прибуттів, млн.	Приріст, %
1996	569,6	
1997	592,5	4,02
1998	611,6	3,22
1999	634,1	3,68
2000	686,8	8,31
2001	680,4	-0,93
2002	706,5	3,84
2003	693,2	-1,88
2004	763,9	10,20
2005	806,2	5,54
2006	842,5	4,50
2007	904,4	7,35
2008	918,8	1,59
2009	881,9	-4,02

Роки	Світ всього	
	Прибуттів, млн.	Приріст, %
2010	939,9	6,58
2011	994,9	5,85
2012	1035,2	4,05
2013	1086,5	4,96
2014	1134,1	4,38
2015	1195	5,37
2016	1240,1	3,77
2017	1328,5	7,13
2018	1408,4	6,01
2019	1465,4	4,05
2020	406,8	-72,24
2021	455,7	12,02
2022	962,7	111,26
2023	1301,1	35,15

Джерело: складено автором на основі статистичних даних UNWTO

Рис. 1. Динаміка міжнародних туристичних прибуттів у світі, млн.

Джерело: складено автором на основі даних Табл. 1

Загрози та небезпеки військово-терористичного характеру. За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) у 2001 р. міжнародні туристичні прибуття вперше з 1982 р. показали від'ємний приріст (-0,93%). Головною причиною цього стали теракти 11 вересня у США. Найбільше постраждав Американський

туристичний регіон (-6,0%), також помітний від'ємний приріст (-1,3%) спостерігався на Близькому Сході (див. табл. 2). Європейський туристичний регіон показав майже нульовий щорічний приріст і повторив загальносвітову динаміку міжнародного туризму. Тобто, теракти вплинули на міжнародний туризм в регіо-

нах, де вони мали місце, а також звідки походила терористична загроза. Оскільки для терактів були використані літаки, постраждали також ті частини інших регіонів, де значна частка прибуттів пов'язана з авіаційним транспортом і має заокеанський характер. Наприклад, у 2000 р. спостерігався найбільший приріст прибуттів

до Австралії (10,6%), коли в Сідней проводилися Олімпійські ігри. Проте наступного 2001 року після вересневих терактів намітився трирічний тренд з ледь помітною негативною динамікою, а також збанкрутувала друга австралійська авіакомпанія «Ансетт» [19].

Таблиця 2

Прирости до попереднього року туристичних прибуттів за регіонами UNWTO

Туристичні регіони, за UNWTO	Приріст, %		
	2001 р.	2003 р.	2020 р.
Європа	-0,5	0,4	-70,4
Північна Європа	-4,7	2,1	-75,3
Західна Європа	-2,6	-1,4	-64,0
Центральна / Східна Європа	1,8	3,7	-73,4
Південна / Середземноморська Європа	1,1	0,0	-71,8
Азія та Тихий океан	5,1	-9,0	-84,1
Північно-Східна Азія	5,0	-8,8	-88,1
Південно-Східна Азія	8,7	-13,7	-81,7
Океанія	-1,6	-1,0	-79,3
Південна Азія	-4,5	9,4	-76,5
Америка	-6,1	-3,1	-68,5
Північна Америка	-7,5	-7,0	-67,0
Кариби	-1,6	6,1	-66,8
Центральна Америка	1,7	4,2	-74,3
Південна Америка	-5,0	7,9	-74,1
Африка	3,2	3,1	-74,6
Північна Африка	4,8	4,6	-78,3
Африка на південь від Сахари	2,2	2,3	-72,5
Близький Схід	-1,3	3,4	-75,1

Джерело: складено автором на основі статистичних даних UNWTO

Після незначного відновлення загально-світових туристичних потоків у 2002 р., наступного 2003 року був зафіксований від'ємний приріст (-1,9%). Тоді на тлі стабільно слабкої економічної кон'юнктури подіяли два чинники: військовий конфлікт в Іраку та атипова пневмонія (SARS).

Конфлікт в Іраку й високий рівень невизначеності, що йому передував, привели до зниження кількості туристичних прибуттів у всьому світі в першому кварталі 2003 року. Для Північної Америки цей рік почався з очікування майбутньої війни в Іраку, у США безпека залишалася головною турботою. Тому регіон завершив рік зі скороченням іноземних туристів на 7% (див. табл. 2), а Сполучені Штати мали негативні прирости третій рік поспіль.

Від військового конфлікту в Іраку постраждали також країни призначення, що входили до коаліції, насамперед Західної Європи. Саме цей регіон Європи у 2003 р. зазнав скорочення іноземних туристичних потоків (-1,4%), а Південна середземноморська Європа показала

тоді нульовий приріст (див. табл. 2). Ці країни, за винятком Великої Британії, Швейцарії та ін., належать до Єврозони, тож на кількість прибуттів до них міг негативно вплинути міцний євро, який після 2001 р. помітно зміцнився на тлі слабкої економічної кон'юнктури на деяких основних європейських туристичних ринках [1].

Варто розглянути вплив терористичних атак 11 вересня, війни в Іраку разом із терористичною загрозою на тлі цього військового конфлікту за окремими країнами (див. рис 2). Найбільше від цих подій постраждали США, які у 2003 р. порівняно з мілениумом втратили 20% іноземних туристів. Це сталося через щорічні негативні прирости з пересічним значенням - 7%, що спостерігалися впродовж 2001-2003 рр. В'їзний туризм Великобританії позначився скороченням кількості відвідувачів лише у 2001р. (-10%). Хоча вона і була основним учасником коаліції у війні в Іраку, туристичні потоки у 2003 р. порівняно з попереднім роком не скоротилися, чому сприяв «слабкий» фунт. Починаючи з 2004 р. як у США, так і у Великій Бри-

танії зафіксоване помітне зростання кількості туристичних прибуттів.

Статистика іноземного туризму Німеччини у 2001 р. також показала негативний приріст (-6%), після чого кількість прибуттів залишалася майже без змін аж до 2004 р. Хоча терористичні загрози не були пов'язані з Німеччиною, у структурі туристичних прибуттів до неї на США та Велику Британію припадає разом із

майже однаковими частками від 15% до 20%. Вони найчастіше (американці виключно) використовували повітряний транспорт, з яким і були пов'язані теракти 11 вересня. Ще одним чинником, що негативно вплинув на іноземний туризм Німеччини, був зміцнілий Євро, насамперед до американського долара і британського фунта.

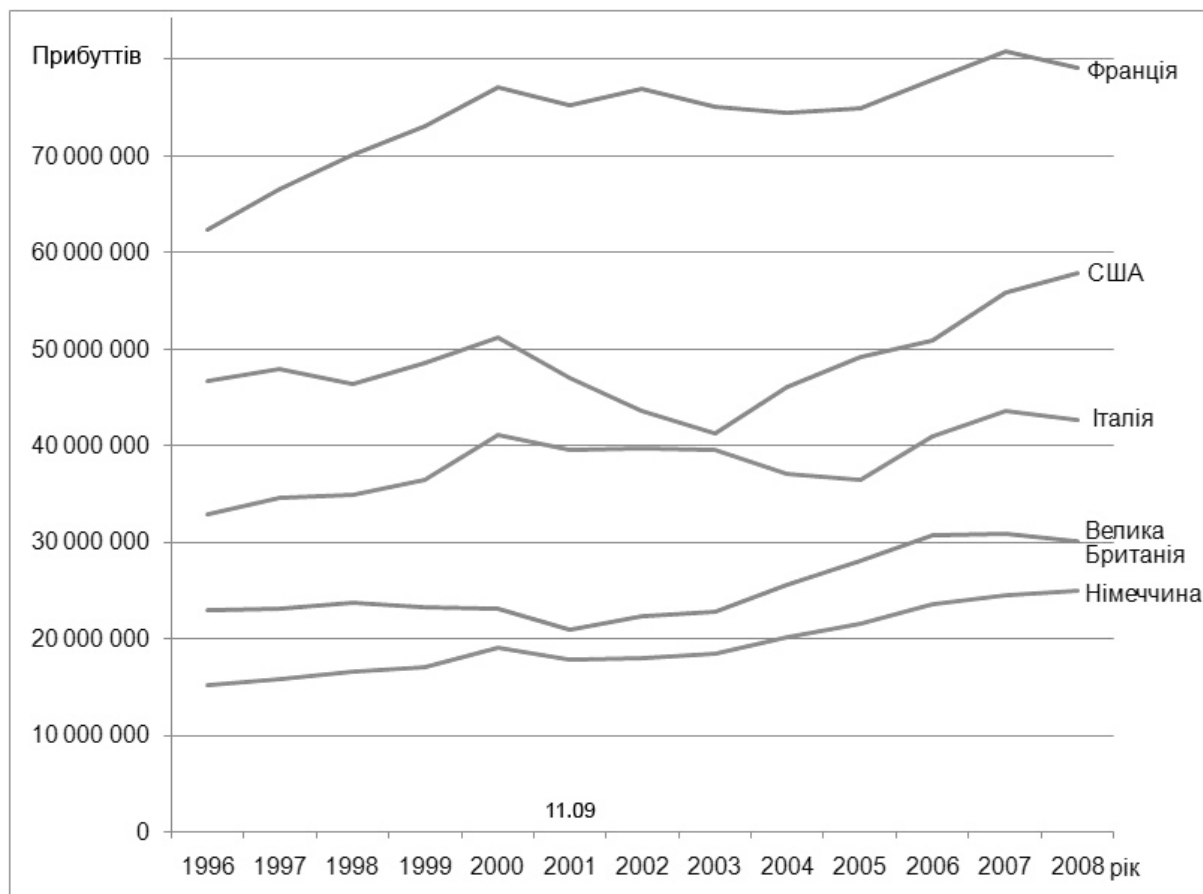

Рис. 2. Вплив терактів 11 вересня 2001 р. і війни в Іраку 2003 р. на динаміку іноземних туристичних прибуттів

Джерело: складено автором на основі статистичних даних UNWTO

Країни Євросоюзу зі середземноморським положенням, за винятком Іспанії, мали схожу динаміку іноземного туризму за 2001-2003 рр. У Франції, наприклад, вересневі теракти в США та війна в затоці привели лише до стагнації кількості прибуттів на рівні 75 млн., яка тривала аж до 2006 р. В Італії скорочення прибуттів після терактів 11 вересня було помітнішим і склало -4%, а зростання відновилося також у 2006 р. Однак більшою мірою в цих випадках негативно спрацював міцний Євро, адже стагнація продовжилася і після цих загроз, хоча саме події 11 вересня розвернули динаміку курсу Євро, зокрема до американського долара.

Загрози та небезпеки епідеміологічного характеру. На негативну динаміку міжнарод-

ного туризму в 2003 р. також вплинула атипова пневмонія (SARS). Найбільше постраждав від неї Азіатсько-Тихоокеанський регіон, де кількість прибуттів скоротилася на 9%; а Південно-східна Азія, звідки поширилася епідемія, показала двозначний від'ємний приріст (-13,7%). Скорочення іноземних туристичних потоків спостерігалось майже в усіх країнах цієї частини світу (див. рис 3). Зокрема, у 2003 році найбільші від'ємні прирости (-20%) фіксувалися в Малайзії та Сінгапурі. У Китаї та Гонконзі, а також в Південній Кореї скорочення кількості прибуттів сягало близько 10%, трохи меншим воно було у Таїланді (-7,4%). Найменше від атипової пневмонії постраждала Японія, в якій цього року приріст був нульовим, хоча

наступного 2004 року кількість прибуттів зросла на 17% [19].

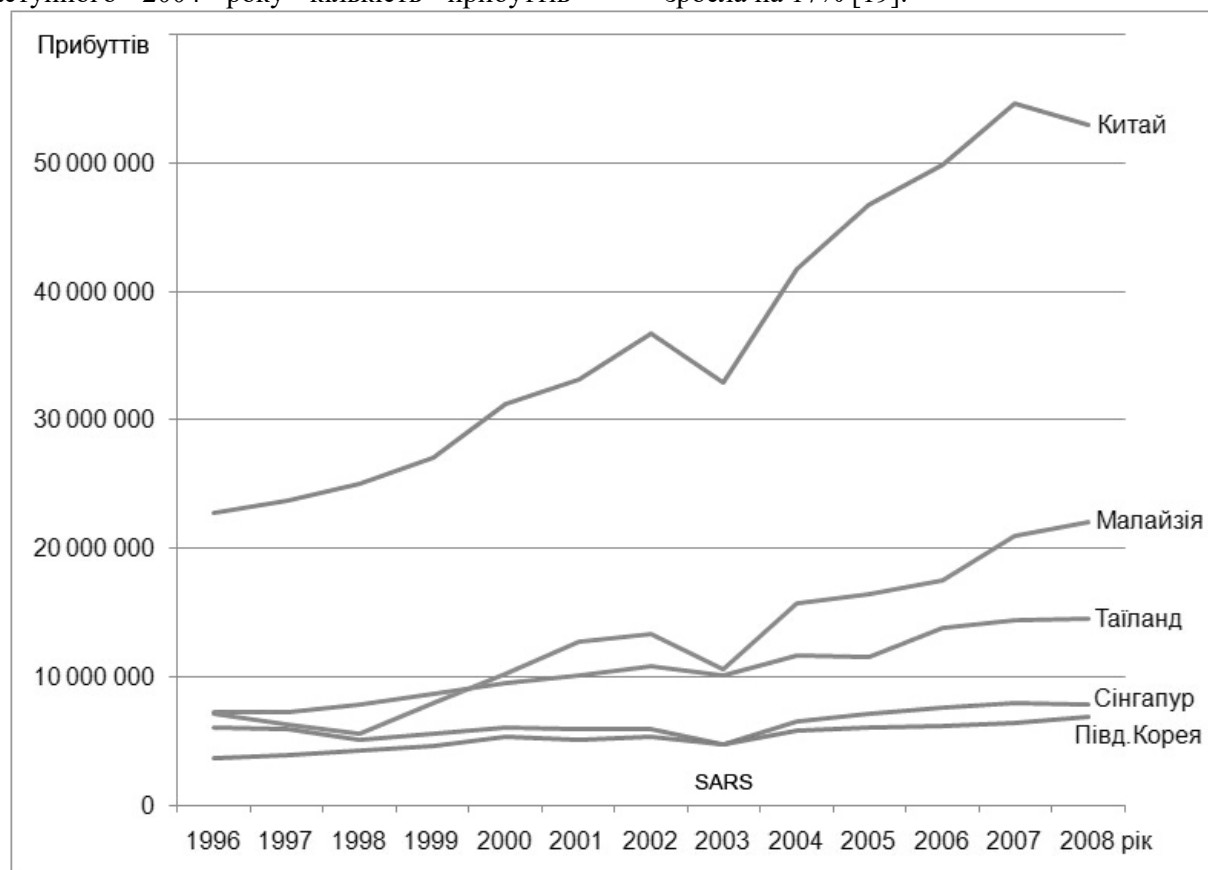

Рис. 3. Вплив атипової пневмонії 2003 р. (SARS) на динаміку іноземних туристичних прибуттів

Джерело: складено автором на основі статистичних даних UNWTO

Covid 2019. У 2020 році міжнародний туризм зазнав найбільшої за всю історію кризи після безпрецедентної надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я, соціальної та економічної ситуації на тлі спалаху пандемії COVID-19. Порівняно з попереднім 2019 роком загальносвітові іноземні туристичні прибуття скоротилися на 1 мільярд або на 72% (див. табл. 1). Близький до такого значення рівень скорочення спостерігався за всіма туристичними регіонами світу (див. табл. 2) [19].

Азіатсько-Тихоокеанський регіон першим зазнав впливу пандемії та найвищого рівня обмежень на подорожі, як наслідок тут відбулося найбільше зменшення кількості прибуттів (-84%). У регіоні прибуло на 300 млн. менше, ніж у 2019 році. З-поміж субрегіонів найбільше постраждала Північно-Східна Азія, де іноземні туристичні прибуття скоротилися на 88%, адже з нею було пов'язане походження вірусу.

На Близькому Сході та в Африці зафіксовано зниження кількості прибуттів на 75%, що є другим найбільшим зменшенням серед регіонів у відсотковому вираженні.

В Європі відбулося скорочення кількості прибуттів на 70%, незважаючи на невелике та короточасне пожвавлення влітку 2020 року. Регіон зазнав найбільшого падіння в абсолютн-

ому вираженні: у 2020 році кількість міжнародних туристів зменшилася на понад 500 млн. осіб.

В Америці кількість міжнародних прибуттів зменшилася на 69%, демонструючи дещо кращі результати в останньому кварталі року.

У більшості субрегіонів світу кількість прибуттів впала на 70-80%, за винятком Західної Європи, Північної Америки та Карибського басейну, де зафіксовано зниження менше 70%.

Америка, Африка та Близький Схід були єдиними регіонами, де спостерігалось поступове покращення кількості прибуттів від середини 2020 року до кінця року.

30 січня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила COVID-19 глобальною надзвичайною ситуацією, а до 11 березня вона набула статусу глобальної пандемії. На тлі карантину та обмежень на подорожі по всьому світу іноземні туристичні прибуття скоротилися на 29% у першому кварталі 2020 року та на безпрецедентні 95% протягом другого кварталу. Міжнародні подорожі майже повністю припинилися після закриття більшості державних кордонів наприкінці березня. У квітні практично всі країни світу запровадили ті чи інші обмеження на міжнародні подорожі: 82%

із повним закриттям кордонів і 18% із частковим закриттям або іншими обмеженнями. Як наслідок іноземні туристичні прибуття скоротилися у квітні на 97%.

Оскільки рівень зараження, здавалося, знизився в наступні місяці, багато напрямків послабили обмеження на подорожі напередодні літа в Північній півкулі, особливо в Європейському Союзі, що призвело до невеликого та короточасного відновлення міжнародного туризму. Це відносно покращення знайшло відображення у глобальному зниженні на 78% міжнародних прибуттів протягом третього кварталу, з порівняно меншими скороченнями, зафіксо-

ваним у липні та серпні. Однак у вересні та решті місяців року ситуація знову погіршилась через сплеск випадків COVID-19. Тому наприкінці 2020 року за багатьма напрямками знову запровадили обмеження, уповільнивши і без того слабкі темпи відновлення. Незважаючи на поступове пом'якшення обмежень на подорожі (станом на 1 листопада 70% світових напрямків пом'якшили обмеження на поїздки) і зменшення кількості напрямків із повним закриттям кордонів, в останньому кварталі 2020 року кількість прибуттів впала на 85% (див. рис. 4) [8].

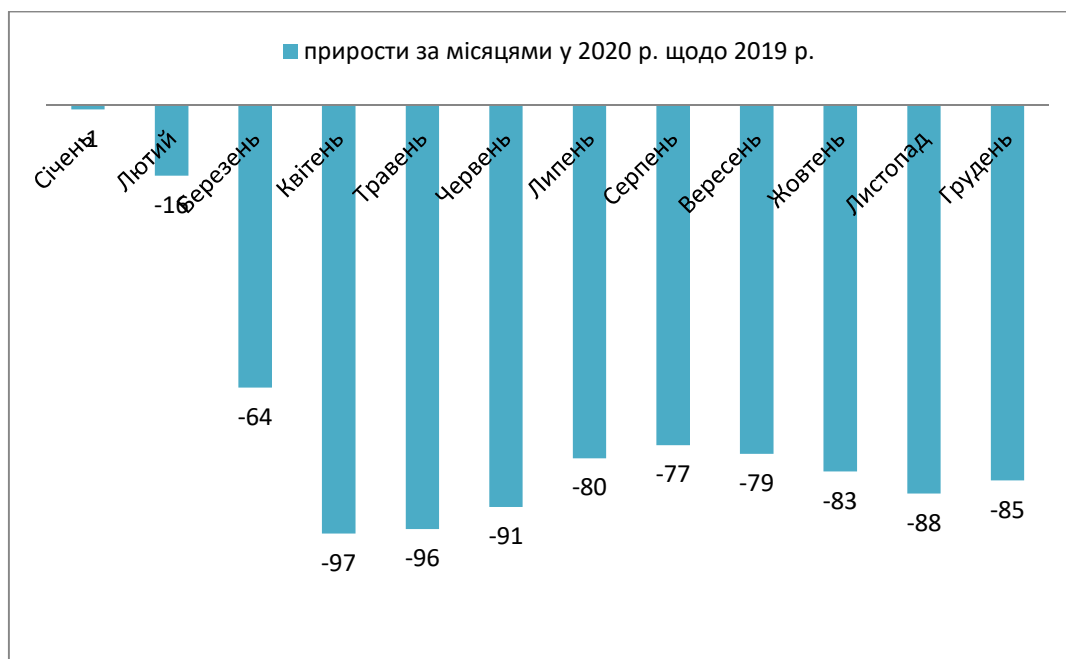

Рис. 4 Прирости іноземних туристичних прибуттів у світі, %

Джерело: складено автором на основі статистичних даних UNWTO

Локальні військові конфлікти та теракти. З-поміж локальних загроз і небезпек, які не погіршили загальносвітову статистику міжнародного туризму, але позначилися на окремих країнах, дали про себе знати військові конфлікти із сусідами, землетруси, цунамі, тропічні урагани та ін. (див. рис. 5).

Найяскравіше загроза від сусідів проявляє себе в динаміці та структурі міжнародного туризму Ізраїлю. Наприкінці 2000 року відбулося загострення конфлікту з палестинцями (друга інтифада), а наступного року сталися вересневі теракти у США. Пік інтифади прийшовся на березень 2002 р., коли відбулися теракти як на територіях Іудеї й Самарії, так і всередині Ізраїлю. Тож у 2002 р. порівняно з мілєніумом кількість прибуттів до Ізраїлю скоротилася на 64%. Через перманентний арабо-ізраїльський конфлікт, в структурі туристичних прибуттів до Ізраїлю немає туристів із сусідніх країн. Натомість, у топ-п'ятірці опинилися далекі країни, туристичні потоки з яких зумовлювалися ментальним чинником – чисельністю єврейської громади в країнах походження туристів. Подібна ситуація склалася й в зарубіжному туризмі – ізраїльтяни побоюються подорожувати до арабських країн. Саме тому в структурі туристичних вибуттів відсутні сусідні дестинації. Натомість, вони надають перевагу подорожам до віддалених дестинацій, через що провідним транспортним засобом є літак – 81% вибуттів [19].

У 1995 р. туристичні потоки до Хорватії скоротилися до найменшого рівня, що було пов'язано з війною за незалежність (1991–1995 рр.). Починаючи з наступного року кількість прибуттів почала неухильно зростати – з 2,9 млн. у 1996 р. до 8,6 млн. у 2008 р. Лише у 1999 році відбулося скорочення іноземних тури-

тичних потоків на 15%, що сталося через війну в Косово.

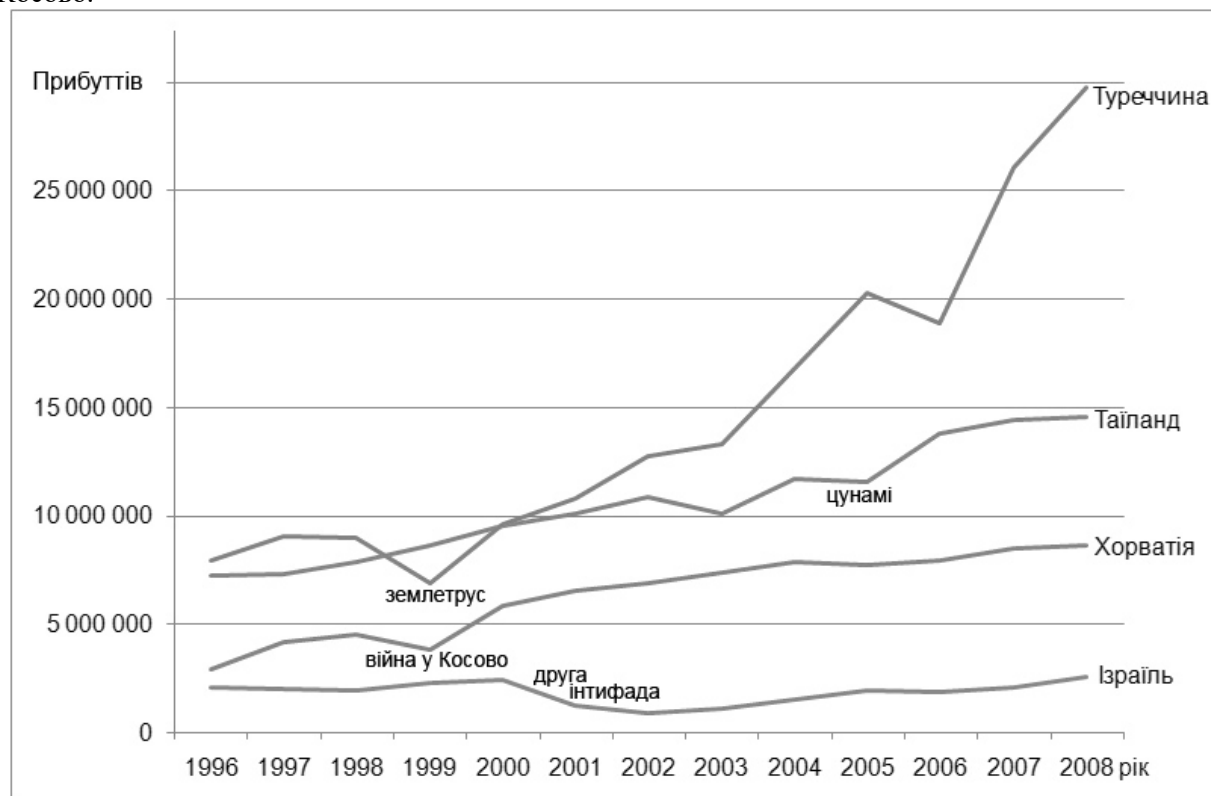

Рис. 5 Вплив локальних загроз на динаміку іноземних туристичних прибуттів

Джерело: складено автором на основі статистичних даних UNWTO

Природні катаклізми. Наступні загрози та небезпеки мають природне походження. Так, найдинамічніше кількість прибуттів до Туреччини зростала починаючи з нового тисячоліття. На тлі цієї позитивної динаміки, останній рік XX ст., навпаки, відзначився значним скороченням (-23%). Це було пов'язане з руйнівним землетрусом силою 7,7 бала, який стався 17 серпня 1999 р. біля берегів Мармурового моря Туреччини.

26 грудня 2004 р. через землетрус в Індійському океані, оцінений у 9,0 балів, західне узбережжя Таїланду накрило цунамі, від якого особливо постраждав популярний у туристів острів Пхукет. Однак туристичні регіони Сіамської затоки, у т.ч. Паттайя, залишилися недосяжні для руйнівної хвилі. Тож наступного року кількість прибуттів до Таїланду зменшилася лише на 2%.

За 1996-2008 рр. динаміка іноземного туризму на Багамських островах, окрім скорочення через вересневі теракти 2001 року в США, залежала від таких природних катастрофічних явищ, як урагани. Зокрема, помітний негативний приріст (-5%) спостерігався тоді, коли у 1998 році Карибами пройшов ураган 4-ї категорії «Джордж». Хоча основного його удару зазнали Маямі й Флорида, скорочення туристичних потоків до Багамських островів найімо-

вірніше спричинено тим, що їхнє формування значною мірою пов'язане з цими регіонами США. З цієї ж причини відбулося скорочення іноземних туристичних потоків після 2005 р., коли 23 серпня над Багамськими островами сформувався катастрофічний за наслідками ураган 5-ї категорії «Катріна», що завдав нищівного удару по південно-східних штатах США. Самі ж острови не постраждали, а зменшення кількості прибуттів відбулося лише за рахунок США.

Україна. Чинники загроз і небезпек справляли істотний вплив на міжнародний туризм України як глобально (COVID-19) так і локально – територіальна агресія росії в 2014 р., що переросла в 2022 р. в повномасштабне вторгнення та почала впливати на міжнародний туризм на регіональному рівні.

Скорочення в'їзних туристичних потоків до України у 1999 рр. на 32% було пов'язано зі зменшенням кількості прибуттів із сусідніх країн, які були основними постачальниками туристів до України, зокрема з Росії, Білорусі та Молдови, внаслідок погіршення фінансово-економічної ситуації, що сталося через кризу в країнах Південно-Східної Азії, яка вибухнула в середині 1997 р., та різке падіння світових цін на енергоносії. Також економічний чинник спрацював у 2009 р., коли через світову фінан-

сово-економічну кризу кількість прибуттів до України зменшилася на 18% (див. табл. 3, рис.

6).

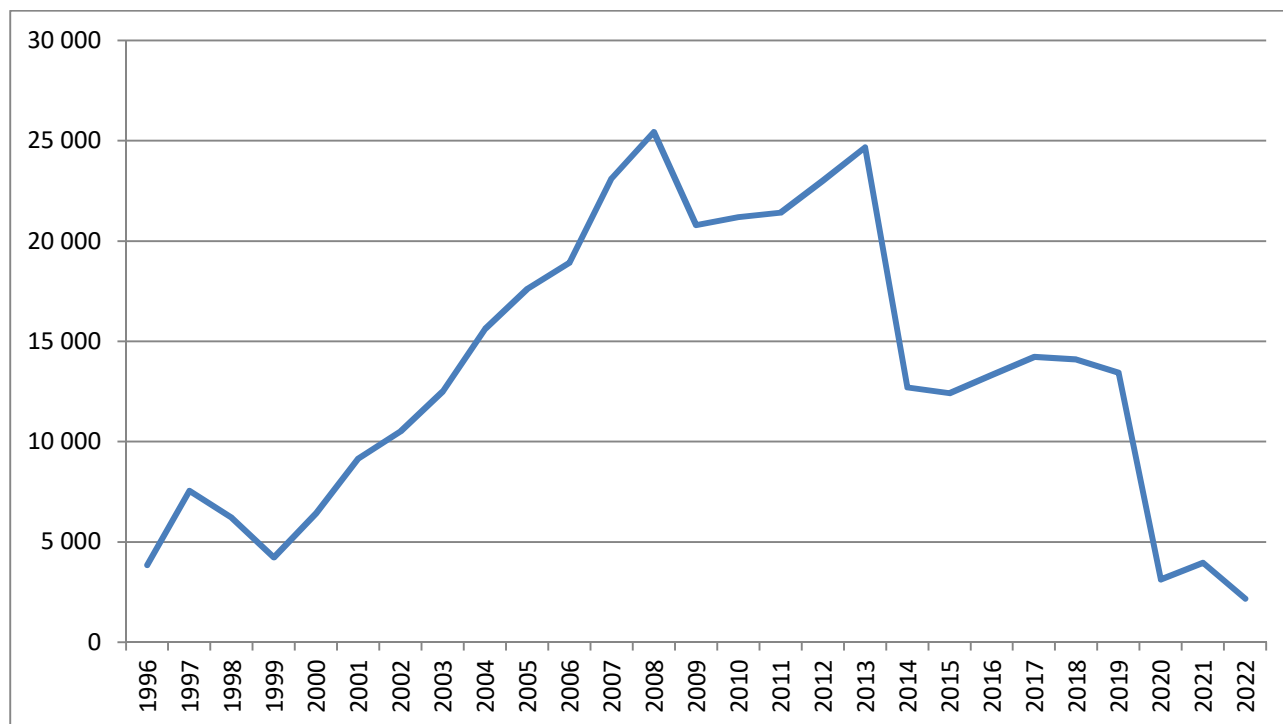
Таблиця 3

Динаміка та щорічні прирости іноземних туристичних до України

Роки	Україна	
	Прибуттів, тис.	Приріст, %
1996	3 854	
1997	7 558	96,1
1998	6 208	-17,9
1999	4 232	-31,8
2000	6 431	52,0
2001	9 174	42,7
2002	10 517	14,6
2003	12 514	19,0
2004	15 629	24,9
2005	17 631	12,8
2006	18 936	7,4
2007	23 122	22,1
2008	25 449	10,1
2009	20 798	-18,3

Роки	Україна	
	Прибуттів, тис.	Приріст, %
2010	21 203	1,9
2011	21 415	1,0
2012	23 013	7,5
2013	24 671	7,2
2014	12 712	-48,5
2015	12 428	-2,2
2016	13 333	7,3
2017	14 230	6,7
2018	14 104	-0,9
2019	13 438	-4,7
2020	3 141	-76,6
2021	3 973	26,5
2022	2 173	-45,3

Джерело: складено автором на основі статистичних даних UNWTO

Рис. 6. Динаміка іноземних туристичних прибуттів до України, тис.

Джерело: складено автором на основі даних Табл. 3

Однак, наступні від'ємні прирости в динаміці іноземних туристичних прибуттів до України були пов'язані з чинником загроз і небезпек. У 2014 р., після анексії Криму та початку воєнної агресії росії на Донбасі, кількість іноземних туристів в Україні скоротилася до 12,7 млн., що було вдвічі менше порівняно з

попереднім роком [13].

На основі дослідження динаміки прибуттів за країнами походження туристів за допомогою щорічних приростів у контексті цих подій було виділено дві групи країн походження туристів (див. табл. 4).

Таблиця 4

Щорічні прирости прибуттів до України за країнами походження туристів

Групи країн походження		Пересічні щорічні прирости, %		
		2009 р.	2010-2013 рр.	2014-2015 рр.
I	росія	-8,8	10,3	-62,5
	Білорусь	-12,4	3,6	-16,9

II	Німеччина	-7,6	4,7	-15,2
	Молдова	-1,8	6,2	-9,4
	Польща	-51,4	-16,1	-3,9
	Словаччина	-16,7	-5,1	-1,4
	Угорщина	-21,2	-0,7	17,9
	Румунія	-25,2	-4,1	-1,4

Джерело: складено автором на основі даних Табл. 3

Перша група країн включає росію, Білорусь і Німеччину. З деякою натяжкою до них можна віднести Молдову. Вони показували стійке зростання кількості прибуттів до України за 2010-2013 рр. та значне скорочення в 2014 р., що спостерігалось лише для цієї групи країн (див. табл. 4).

Необхідно розрізнити об'єктивну безпекову ситуацію в Україні, яка мала локальне поширення та була пов'язана з бойовими діями на Донбасі, та її суб'єктивне бачення громадянами інших країн. Турист сприймає певну дестинацію через образи, які до відвідування часто віртуальні та формуються через Інтернет і засоби масової інформації. Російська пропаганда поширювала Європою та світом вкрай негативний образ України, в якій точиться «громадянська війна». Особливо сильний цей вплив на російськомовну аудиторію. Якщо російські туристи, як громадяни країни-агресора, небезпідставно почувалися небажаними в Україні, то на туристів із Білорусі та з інших пострадянських республік більшою мірою вплинула російська пропаганда. Найгіршим у цьому є те, що вона також вплинула й на німців, адже лише так можна пояснити належність Німеччини до цієї групи країн. Якщо брати інформаційний вплив росії на країни західної Європи, то найбільший він у Німеччині. Це означає, що її мешканці бачать Україну через образи, сформовані російською пропагандою. Це дуже погано, адже таке ж бачення найшвидше існує й в інших країнах Європи, а щось протиставити масштабній дезінформації Україна не в силах.

Натомість російська пропаганда не вплинула на сусідів зі східної Європи, що сформували другу групу країн походження туристів. Тут, насамперед на прикордонних територіях, звідки подорожують найчастіше, у людей бачення ситуації в Україні об'єктивне, сформоване особисто, чи за переказами знайомих, які там були. Вони знають, що в областях, віддалених від Донбасу, все спокійно та безпечно. Тому динаміка туристичних прибуттів до України із Польщі, Словаччини та Угорщини в 2014 і 2015 рр. не зазнала помітних негативних змін, а була навіть кращою за 2010-2013 рр. (див. табл. 4).

Чому туристи із країн-сусідів Європейського Союзу після 2014 р. відвідували Україну активніше, ніж до того, пояснюється дією еко-

номічного чинника, трансформованого через обмінний курс валют. У 2009 р. світова фінансово-економічна криза привела до падіння курсів національних валют східноєвропейських країн щодо Євро. Після різкого здешевлення та невеликої корекції повільна девальвація угорського форинта, польського злотого та румунського лея спостерігалася ще кілька років тому, коли у 2011 р. в Єврозоні почалася друга рецесія, яка тривала до 2013 р. Саме на цей період припадають переважно негативні щорічні прирости туристичних прибуттів із цих країн.

За 2014-2015 рр. українська гривня девальвувала втричі. Натомість, від середини 2013 р., після другої рецесії в Єврозоні, національні валюти країн-сусідів, що сформували другу групу, стабілізувалися, а питомі споживчі витрати лише зростали. Через вигідний обмінний курс валют купівельна спроможність туристів із ЄС в Україні значно зросла. Таким чином спрацював економічний фактор. Однак тригером для нього став саме вплив чинника загроз і небезпек: здешевлення української гривні відбулося через військову агресію росії.

Наступний негативний вплив чинника загроз і небезпек мав глобальний характер і був спричинений пандемією COVID 2019. Іноземний туризм в Україні у 2020 р. зазнав такого ж скорочення як в цілому в світі (-77%).

У 2022 році, після повномасштабного вторгнення росії в Україну, іноземні туристичні потоки скоротилися на 45% і досягли свого мінімуму – 2,173 млн. прибуттів, що становило менше 9% від кількості іноземних туристів, які відвідали Україну в 2013 році.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Чинник загроз і небезпек впливає на міжнародний туризм через терористичні акти, військові конфлікти, пандемії, природні катаклізми. Ці події проявляють себе в рядах динаміки іноземних туристичних прибуттів через значні від'ємні прирости до попереднього року. Типологія чинника загроз і небезпек визначається на основі характеру негативного впливу на міжнародний туризм, а класифікація – на основі його масштабу. Це можна відобразити такою схемою:

З-поміж терористичних загроз наймасштабнішим за наслідками для міжнародного

туризму був теракт 11 вересня 2001 р. Найбільше від цих подій постраждали США, які у 2003 р. порівняно з мілениумом втратили 20% іноземних туристів. На в'їзні туристичні потоки до США також негативно впливала війна в Іраку 2003 р. Хоча терористичні акти відбулися у США, вони були пов'язані з авіаційним па-

сажирським транспортом, який провідним у міжнародному туризмі. Через це теракт 11 вересня 2001 р. мав глобальні наслідки. Наприклад, в Австралії після вересневих терактів 2001 р. намітився трирічний тренд з ледь помітною негативною динамікою, а також збанкрутувала друга австралійська авіакомпанія «Ансетт».

Загрози і небезпеки		Характер впливу				Класифікація
		військові конфлікти	терористичні акти	епідеміологічна ситуація	природні катаклізми	
Масштаб впливу	локальний	російсько-українська війна 2014-2022 рр.			землетрус у Туреччині у 1999 р.,цунамі в Таїланді в 2004 р. урагани на Багамських островах	
	регіональний	війна в Іраку 2003 р., російсько-українська війна 2022 р. - до тепер		SARS 2003		
	глобальний		11 вересня 2001 р.	COVID-19		
Типологія						

Джерело: складено автором

Чинники загроз і небезпек, який мав характер військового конфлікту, справляв істотний вплив на міжнародний туризм України. Спочатку він мав локальне значення, зокрема у 2014 р., після анексії Криму та початку воєнної агресії росії на Донбасі, кількість іноземних туристів в Україні скоротилася до 12,7 млн., що було вдвічі менше порівняно з попереднім роком. У 2022 р., після повномасштабного вторгнення росії в Україну, цей чинник почав впливати на міжнародний туризм на регіональному рівні. Тоді іноземні туристичні потоки до України скоротилися на 45% і досягли свого мінімуму – 2,173 млн. прибуттів, що становило менше 9% від кількості іноземних туристів, які відвідали Україну в 2013 році.

В перспективі, по завершенню війни, міжнародний туризм України отримає імпульс розвитку за рахунок поживлення в'їзних туристичних потоків із країн Європейського союзу. Цьому сприятимуть євроінтеграційні процеси України, як це раніше було з Польщею, Румунією та іншими новачками ЄС. Популярності

Україні додає те, що вона останніми роками з'являється на перших шпальтах світових медіа як країна, що протистоїть у війні зі злом, яке загрожує європейській цивілізації – росії. Необхідно буде лише у найкоротші терміни відновити зруйновану/пошкоджену війною туристичну інфраструктуру.

З-поміж пандемій регіональний вплив на динаміку міжнародного туризму в 2003 р. мала атипова пневмонія (SARS). Найбільше постраждав від неї Азіатсько-Тихоокеанський регіон, де кількість прибуттів скоротилася на 9%; а Південно-східна Азія, звідки поширилася епідемія, показала двозначний від'ємний приріст (-13,7%).

COVID-19 спричинив глобальне, небачене за масштабами скорочення міжнародного туризму за всіма туристичними регіонами світу, що сталося через локдауни та обмеження на міжнародні поїздки. За даними UNWTO, у 2020 році кількість міжнародних туристів зменшилася на 72% порівняно з 2019 роком. Це призвело до величезних економічних втрат у галузі ту-

ризму.

Загрози та небезпеки в міжнародному туризмі також мають природне походження. Зокрема, скорочення міжнародних туристичних прибуттів до Туреччини на 23% було пов'язане з руйнівним землетрусом силою 7,7 бала, який стався 17 серпня 1999 р. біля берегів Мармурового моря. Через землетрус 26 грудня 2004 р. в Індійському океані, західне узбережжя Таїланду накрило цунамі, від якого особливо постраждав популярний у туристів острів Пхукет. За 1996-2008 рр. динаміка іноземного туризму на Багамських островах, окрім скорочення через вересневі теракти 2001 року в США, залежала від таких природних катастрофічних явищ, як урагани.

Один і той самий чинник, як то терористичний акт чи природна катастрофа, міг впли-

вати лише в межах країни, тоді його вплив був локальний. Якщо чинник легко поширювався за межі країни, як то епідемія, то вплив мав регіональний характер. Якщо вжиті заходи не дозволили зупинити поширення епідемії та вона набула статусу пандемії, то вплив був глобальним. При цьому міжнародний туризм демонструє високу адаптивну стійкість до впливу чинника загроз і небезпек. Це відбувається, насамперед, через переорієнтацію міжнародних потоків на інші країни чи регіони. Лише глобальний вплив цього чинника завдає міжнародному туризму помітної шкоди.

Результати дослідження можуть бути використані для прогнозування ринків міжнародного туризму, що знаходяться під впливом чинника загроз і небезпек.

Література:

1. European Travel Commission Insights. URL: <https://www.tourismeconomics.com/>.
2. Gössling S, Scott D, Hall CM (2020) Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *J Sustain Tour* 29: 1-20
3. Impact of the russian offensive in Ukraine on international tourism. URL: <https://www.unwto.org/impact-russian-offensive-in-ukraine-on-tourism>.
4. Jorge E. Arana, Carmelo J. Leon (2008) The impact of terrorism on tourism demand. *Annals of Tourism Research*, vol. 35(2) pp. 299-315
5. L.K. Richter (1983) Tourism politics and political science: A case of not so benign neglect. *Annals of Tourism Research*, vol. 10(3), pp. 313-335.
6. Russia's war of aggression against Ukraine continues to create serious headwinds for global economy. URL: <https://www.oecd.org/newsroom/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-continues-to-createserious-headwinds-for-global-economy.htm>.
7. *Tourism and Politics: Global Frameworks and Local Realities (Advances in Tourism Research)* 1st Edition. Peter M. Burns (Editor), Marina Novelli (Editor). Taylor & Francis; 1st edition 2006, 430 p.
8. Tourism set to return to pre-pandemic levels in some regions in 2023. URL: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347>.
9. UNWTO Tourism Recovery Tracker. URL: <https://www.unwto.org/tourism-data/unwto-tourismrecovery-tracker>
10. Webster C., Ivanov S. Tourism as a force for political stability (*International Handbook on Tourism and Peace*), Austria, 2014, pp. 167-180.
11. Wen J, Aston J, Liu X, Ying T (2020) Effects of misleading media coverage on public health crisis: a case of the 2019 novel coronavirus outbreak in China. *Anatolia* 31(2): 331-336
12. Yang Y, Zhang H, Chen X (2020) Coronavirus pandemic and tourism: dynamic stochastic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak. *Ann Tour Res* 83
13. Барвінок Н. Вплив глобальних безпекових факторів на розвиток міжнародного туризму в Україні. *Věda a perspektivy*. 2022. № 4 (11). с. 139-151.
14. Бондаренко Л. А. Міжнародний туризм в Україні: проблеми та перспективи подальшого розвитку. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5289>.
15. Гурська І. С., Герасимів З. М. Фактори розвитку туристичного бізнесу в умовах ринку. *Агросвіт*. 2019. № 20. С. 88-92.
16. Дехтяр, Н.А., 2021. Світовий ринок туристичних послуг і пріоритети розвитку туризму в Україні. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М.
17. Зейд А. Кассуха Постконфліктні туристичні ландшафти: між спадщиною конфлікту та гібридизацією туристичної діяльності. *Open edition journals*. 2019.
18. Кондрацька, Л.П., 2019. Підхід до аналізу структури міжнародних туристичних потоків України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 26(1), 95-99.
19. Король, О.Д., 2018. Міжнародні туристичні потоки: суспільно-географічні аспекти формування та геопросторовий розподіл. Чернівці: Чернівецький національний університет.
20. Парфінченко А. Ю. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 126 (частина І). С. 12-23.
21. Романова А. А. Управління розвитком туристичної сфери в умовах збройних конфліктів. *Modern Economics*. 2018. № 9.

References:

1. European Travel Commission Insights. URL: <https://www.tourismeconomics.com/>.
2. Gössling S, Scott D, Hall CM (2020) Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *J Sustain Tour* 29: 1-20
3. Impact of the russian offensive in Ukraine on international tourism. URL: <https://www.unwto.org/impact-russian-offensive-in-ukraine-on-tourism>.
4. Jorge E. Arana, Carmelo J. Leon (2008) The impact of terrorism on tourism demand. *Annals of Tourism Research*, vol. 35(2) pp.

- 299-315
5. L.K. Richter (1983) Tourism politics and political science: A case of not so benign neglect. *Annals of Tourism Research*, vol. 10(3), pp. 313–335.
 6. Russia's war of aggression against Ukraine continues to create serious headwinds for global economy. URL: <https://www.oecd.org/newsroom/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-continues-to-createserious-headwinds-for-global-economy.htm>.
 7. *Tourism and Politics: Global Frameworks and Local Realities (Advances in Tourism Research)* 1st Edition. Peter M. Burns (Editor), Marina Novelli (Editor). Taylor & Francis; 1st edition 2006, 430 p.
 8. Tourism set to return to pre-pandemic levels in some regions in 2023. URL: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347>.
 9. UNWTO Tourism Recovery Tracker. URL: <https://www.unwto.org/tourism-data/unwto-tourismrecovery-tracker>
 10. Webster C., Ivanov S. Tourism as a force for political stability (*International Handbook on Tourism and Peace*), Austria, 2014, pp. 167–180.
 11. Wen J, Aston J, Liu X, Ying T (2020) Effects of misleading media coverage on public health crisis: a case of the 2019 novel coronavirus outbreak in China. *Anatolia* 31(2): 331-336
 12. Yang Y, Zhang H, Chen X (2020) Coronavirus pandemic and tourism: dynamic stochastic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak. *Ann Tour Res* 83
 13. Barvinok N. Vplyv globalnykh bezpekovykh faktoriv na rozvytok mizhnarodnoho turizmu v Ukraini. *Věda a perspektivy*. 2022. № 4 (11). s. 139-151.
 14. Bondarenko L. A. Mizhnarodnyi turizm v Ukraini: problemy ta perspektyvy podalshoho rozvytku. *Efektivna ekonomika*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5289>.
 15. Hurska I. S., Herasymiv Z. M. Faktory rozvytku turystychnoho biznesu v umovakh rynku. *Ahrosvit*. 2019. № 20. S. 88-92.
 16. Dekhtiar, N.A., 2021. Svitovyi rynek turystychnykh poslug i priority rozvytku turizmu v Ukraini (*The world market of tourist services and priorities for tourism development in Ukraine*). Kharkiv : FOP Liburkina L.M. (In Ukrainian)
 17. Zeid A. Kassukha Postkonfliktni turystychni landshafty: mizh spadshchynoiu konfliktu ta hibrydzatsiiei turystychnoi diialnosti. *Open edition journals*. 2019.
 18. Kondratska, L.P., 2019. Pidkhyd do analizu struktury mizhnarodnykh turystychnykh potokiv Ukrainy (An approach to analyzing the structure of international tourist flows in Ukraine). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyty ta svitove hospodarstvo*, 26(1), 95-99 (In Ukrainian).
 19. Korol, O.D., 2018. Mizhnarodni turystychni potoky: suspilno-heohrafichni aspekty formuvannia ta heoprostorovy rozpodil (*International tourist flows: socio-geographical aspects of formation and geospatial distribution*). Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet (In Ukrainian).
 20. Parfinenko A. Yu. Mizhnarodnyi turizm v Ukraini: heopolitychni aspekty hlobalnoho yavlyshcha. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. 2015. Vyp. 126 (chastyna I). S. 12-23.
 21. Romanova A. A. Upravlinnia rozvytkom turystychnoi sfery v umovakh zbroinykh konfliktiv. *Modern Economics*. 2018. № 9.

Надійшла до редакції 29.12.2024р.